

EERSTE REAKTIE

Helge Bonset, Hans Verweij

Eigenlijk zou nu het woord aan u moeten zijn, moedertaalonderwijzer. Wat vindt u van de opleiding van uw toekomstige kollega's?

Wij - de samenstellers van dit nummer - vinden het erg belangrijk dat u reageert op de in dit nummer gepubliceerde stukken. Om u daarbij een handje te helpen hebben we aan een aantal actieve VON-leden gevraagd over deze stukken te discussiëren. Deze ruim drie uur durende discussie hebben wij voor u samengevat en onder vijf paragrafen gebracht.

Deelnemers waren:

- *Steven ten Brinke, leraar algemene didaktiek aan de Rijksuniversiteit te Utrecht*
- *Francien Hageman, directrice kleuterleidstersopleiding van De Werkplaats Kinder-gemeenschap te Bilthoven*
- *Frans van de Pieterman, tot voor kort leraar aan het LBO
(als genodigden)*
- *Martin Bartling, tot voor kort basisschoolleraar*
- *Helge Bonset, leraar Taalbeheersing aan D'Witte Leli (voorzitter)*
- *Peter Kokke, student Taalbeheersing aan de Universiteit van Amsterdam*
- *John de Vos, basisschoolleraar*
- *Hans Verweij, leraar Taalbeheersing aan D'Witte Leli (notulant)
(MOER-redactie)*

VEEL SCHRIJVERS DOEN HUN BEST HET VAK TAALBEHEERSING ZORGVULDIG AF TE BAKENEN. HOE BEOORDELEN JULLIE DIT STREVEN, EN WAT VINDEN JULLIE VAN DEZE VAKOMSCHRIJVING?

Frans: Die gevechten tot terreinafbakening zijn voor mij niet zo belangrijk. Ik vind het een soort incrowd-achtig gevecht. Als je het aan de student overlaat om alles wat hij in parten krijgt aangeboden later op eigen houtje te integreren, vind ik deze specialisatie zelfs heilloos. Het is erg belangrijk dat tijdens de opleiding pogingen tot vakken-integratie worden gedaan.

Helge: Ik zie ook wel voordelen in vakafbakening. Het Instituut De Vooy is bv. bezig met een project over begrijpend lezen op de basisschool. Wat je zo in hun beschrijving daarvan leest is dat een belangrijk project voor het onderwijs. Zij zouden zich daar nooit zo intensief mee bezig kunnen houden als ze nog tegelijk talloze andere dingen moesten doen. Wel gaan ze in hun afbakening m.i. te ver, omdat ze mondelinge taalvaardigheid helemaal buiten beschouwing laten.

Frans: Het is aardig dat ze aan onderzoek doen tijdens de opleiding, maar dat mag beslist niet ten koste gaan van de opleiding tot all-round moedertaalleraar.

Steven: Op de universiteit heb je te maken met het gegeven feit van specialisatie. Die specialisaties zijn dan vaak ook nog ondergebracht in aparte instituten. De universiteit als systeem bevat echter wel vaak weer zelfkorrigerende factoren. Eén daarvan is bv.

ons instituut, het Pedagogisch-Didactisch Instituut. Wij zijn vaak komplementair t.o.v. De Vooyo; taken die zij laten liggen, zoals het geven van creatief toneel, nemen wij dan over.

Een andere korrigerende faktor kan zijn het vormen van interdisciplinaire onderzoeksgroepen, zoals dat S.V.O.-project van De Vooyo. Maar over het algemeen proberen de universiteiten te weinig de gevolgen van vakspecialisme op te heffen.

VINDEN JULLIE DAT DE IN DE STUKKEN BESCHREVEN PROGRAMMA'S VOLDOENDE ZIJN AFGESTEMD OP DE PRAKTIJK?

Frans: Bij de P.A. in Alkmaar is er veel materiaal uit de praktijk dat door de studenten meegenomen wordt uit de scholen en zo in de opleiding een plaats krijgt. De wisselwerking met de praktijk is daar erg sterk. Ik ben bang dat bij de andere opleidingen de docenten vaak het zicht verliezen op triviale remmen als schoolorganisatie en rechtspositie van de leraar. Als er geen sterke band is met de onderwijspraktijk, bv. door een intensieve stage, dreigt het gevaar van vrijblijvendheid.

Helge: Praktijkgerichtheid van de programma's heeft heel erg te maken met de praktijkgebondenheid van de hele opleiding: hoeveel mogelijkheid tot hospiteren biedt de opleiding?

Steven: Praktijkgerichtheid is dus ook afhankelijk van randvoorwaarden binnen de opleiding. Op de universiteit bestaan nu eenmaal minder mogelijkheden voor de studenten om met de onderwijspraktijk in aanraking te komen als op een Pedagogische Akademie, en dat weerspiegelt zich in de diverse programma's. Een andere invloedrijke faktor is de waarde die gehecht wordt aan praktijkgerichtheid: op de universiteit tel je niet mee als je praktijkgericht bent, want dan ben je niet geleerd.

Peter: Bij Taalbeheersing op de Universiteit van Amsterdam staat volgens mij bv. de onderzoeksfunctie centraal. Het doel is primair om Taalbeheersing te maken tot een wetenschappelijke discipline.

Steven: Ik vind al met al dat het SOL-stuk nog iets minder academisch aandoet dan het stuk van de D'Witte Leli. Ik heb het gevoel dat D'Witte Leli nog iets meer onder druk zit van de universitaire mandarijnen. Beide opleidingen trachten zich er wel aan te ontworstelen. De Vooyo heeft zijn objekt erg beperkt, maar probeert wel een zekere praktijkgerichtheid op te brengen. Het stuk van de Universiteit van Amsterdam is helemaal een territoriumafbakening.

Martin: Ik vind dat deze P.A. goed praktijkgericht is. Ze doen er erg veel aan, vergeleken met andere Pedagogische Akademies.

Frans: Een erg goede toets voor praktijkgerichtheid is om te kijken in hoeverre de opleidingen 'de leerling' een abstraktie laten, of proberen in te vullen, uit te splitsen naar groepen leerlingen met bepaalde achtergronden, interesses, motivatie. De toekomstige leraren moeten weten wat voor leerlingen zij voor zich zullen krijgen, uit welke sociale klasse bijvoorbeeld.

Peter: De aandacht voor taalaktivering in de programma's zou dan een goede indicatie kunnen zijn.

Francien: Volgens mij is taalaktivering trouwens voor alle kinderen belangrijk.

Steven: Ik heb nog een ander punt. Wat mij opvalt is de voortdurende 'teachercent-

teredness' in de stukken, de gerichtheid op de leraar. De leraren die deze stukken hebben geschreven laten hun studenten er niet in aan het woord, en de opleidingen als geheel houden geen rekening met het veld, en als ze dat wel doen denken ze weer meer aan de leraar in de klas dan aan de leerlingen. Het is hard nodig dat het onderwijs eens omgekeerd gaat denken: vanuit de leerling en de student.

ALS DISKUSSIEPUNT HEBBEN JULLIE INGEBRACHT DAT GEEN ENKEL STUK INGAAT OP HET MAATSCHAPPELIJK KADER WAARBINNEN TAALBEHEERSING WERKT, DAT ER GEEN WOORD POLITIEK AAN TE PAS KOMT

Frans: Ja, er wordt gezegd dat taalbeheersing een normatieve wetenschap is. Ik begrijp niet zo goed waar die normen dan uiteindelijk vandaan komen.

Hans: Het politieke moment van taalbeheersing zit hem vooral in de vragen: wat kies je voor onderwerpen, en: wat noem je verbetering van taalgedrag? Dat laatste blijft ook bij Helge en mij in het vage, politiek gezien.

Martin: Het P.A.-stuk kondigt wel een politieke stellingname aan, maar werkt die niet uit.

Steven: Toch geven ze een aanzetje, dat vind je bij de SOL ook. Bij De Vooys weer absoluut niet: die beperken zich tot efficiency, een criterium dat in alle politieke systemen geldt. In Communistisch China moeten ze ook proberen iets zo te schrijven dat de mensen die het moeten lezen het snappen. Het kan best zijn dat die taalbeheersing of taalgedragkunde zich bezighoudt met een aantal dingen die algemeen geldig zijn. Dat is net zo bij onderwijskunde en didaktiek. Een aantal normen gelden onafhankelijk van je samenlevingsbeeld, andere zijn daaraan gebonden.

Helge: Ik zie het iets anders. Dat mensen elkaar bij de uitwisseling van informatie willen begrijpen is een universeel zinvol verlangen; om mensen zo te leren schrijven dat een ander ze begrijpt is dus op papier een universeel zinvol doel. En dat je als norm neemt dat hun tekst begrijpelijk moet zijn is dan ook logisch.

Maar zodra je met die doelstelling en norm gaat werken maak je politieke keuzen, want dan leer je konkrete personen of groepen iets bepaalds te schrijven voor andere konkrete personen of groepen. De vraag is dan: wie leer je wát te schrijven voor wie? Help je bv. eraan mee dat iemand die niets te vertellen heeft, of iets onwaars of onethisch, leert dat op begrijpelijke wijze te vertellen, of doe je daar niet aan mee?

WAT KAN DE LEZER VOLGENS JULLIE DOEN MET DE INFORMATIE IN DIT NUMMER?

Francien: Het stuk van de KLOS is voor leraren Nederlands op de KLOSSen aardig. Kleuterleidsters nemen het waarschijnlijk voor waar aan, maar hebben er weinig aan. Wat worden ze bv. wijzer van de uitspraak van de auteurs dat die 'aandacht willen besteden aan een taaldidaktiek'? Dat is niet erg concreet. Wat de rest van de stukken betreft: kleuterleidsters komen daar überhaupt niet doorheen, alleen al vanwege het taalgebruik, maar ook door de onderwerpkeuze. De kleuterleidster heeft bv. als taak voorbereiding van haar leerlingen op het aanvankelijk lezen. Daar kan ze in dit nummer niets over vinden.

Misschien dat basisschoolleraars die de 5e en 6e klas hebben en iets meer naar een

vakmatige benadering toegaan, iets aan dit nummer zullen hebben. Maar de onderbouw van de basisschool is meestal niet vanuit het vak bezig, maar vanuit begeleiding van het zich ontwikkelende kind, uitgaande van zijn aanwezige mogelijkheden. Zij weten dat het niet de goede aanpak is als je het vak Nederlands als een vakgebied aan een stel leerlingen als konsumenten. Dit nummer is erg op leraren gericht, in de traditionele zin van het woord.

Martin: Het P.A.-stuk is een goed stuk, omdat het een andere situatie beschrijft dan op een flink aantal P.A.'s heerst, en veel praktische punten aan de hand doet. Het is ook een slecht stuk, omdat het slecht leesbaar is, stellingnamen aankondigt die het niet waarmaakt, en van geen enkele cursus motiveert waarom hij nou belangrijk is. Ik ben daarom toch bang dat ze er op de basisschool niet veel mee doen.

Iemand van de basisschool leest volgens mij de stukken van de universiteiten en lerarenopleidingen niet eens dóór; Nederlands is voor hem maar zo'n klein onderdeelje van alles wat hij geven moet.

John: Alle stukken omschrijven hun doelstellingen niet duidelijk, noch het verband met de praktijk. Wat wil je met dat spreken, luisteren enz.? Ook gaat dé aandacht in het nummer naar opleidingen voor VWO en AVO; de wetenschap richt zich niet naar het kleuter- en basisonderwijs.

Frans: Het is niet zeer toegankelijke informatie, maar je ziet wel heel goed hoe programma's en methodieken in de plaats kunnen komen van doelstellingen, zoals Martin en John al aangaven.

Peter: Het vakjargon maakt de informatie ook niet toegankelijker. Wat stelt de lezer zich voor bij een term als sociolinguïstiek, of standaardtaal?

Steven: Als leraar Nederlands haal ik er niet veel uit in de trant van: dat ga ik eens in de klas doen. Het is typisch iets voor docenten taalbeheersing en hun studenten. Maar ten eerste vormen die studenten toch wel een grote groep MOER-lezers, en ten tweede moet de rest het lezen om te weten wat er ómgaat. Het geheel is toch wel erg informatief, een heel stukje Nederlandse onderwijswereld wordt weerspiegeld, en ik vind dat je mag proberen iedere onderwijzer uit zijn hoekje te trekken om daarnaar te kijken. Dan zien ze belangrijke lijnen: de vervreemding van het veld neemt toe naarmate je de 'top' nadert, het abstraktienivo stijgt, de afbakendingsdrift wordt steeds heviger.

Frans: En het onderscheid in sociale klassen komt overal niet of slechts impliciet aan bod.

LOSSE OPMERKINGEN

Steven: Ik wil tenslotte nog wat losse opmerkingen maken, die me toch wel aspecten lijken van een antwoord op de vraag: gaat het goed met die taalbeheersing?

Ten eerste beyat geen enkel stuk een reactie van studenten. Het is allemaal ikke, ikke, ikke en wij, wij, wij. Ik zou willen weten wat die studenten ervan vinden. Hele verrassende reacties krijg je dan, vaak vreselijke afknappers juist voor die docenten die heel enthousiast aan de gang gaan, waarbij dat idealisme dan op de studenten helemaal niet overkomt. Maar na een jaar of zo leiden zulke afknappers tot betere aanpakken.

Ten tweede: hoe zijn de stukken geschreven? Aan de normen die je stelt moet je in je eigen stuk voldoen. Een aantal zijn er uit een oogpunt van taalbeheersing erg goed; die

hebben zich afgevraagd: wat voor lezers heb ik. De Vooys, de SOL en de Witte Leli bijvoorbeeld. Het P.A.-stuk daarentegen is echt een vergaderstuk, en het stuk van de Universiteit van Amsterdam munt uit door totale abstraktie.

Ten derde: niemand schijnt moeite te hebben met de term *taalbeheersing*. Het is toch eigenlijk een rotwoord dat met macht en prestatie te maken heeft: je beheerst je auto. Het is ook een krampbegrip, liever heb ik *taalontplooiing*. Voor taalbeheersers zelf betekent het woord waarschijnlijk al niets meer, maar de buitenwacht stelt zich er nog wel iets bij voor, en daarom kan je het beter veranderen in taalbekwaamheid, taalgedrag, taalhantering of iets dergelijks.

Helge: Het grote voordeel van de term taalbeheersing is dat hij al gangbaar is, en zo langzamerhand als vlag één bepaalde lading begint te dekken. Het is de vraag of het verstandig is ook dat nu weer op losse schroeven te gaan zetten.